

Der er kamp om vandet

Jo tættere på vandskel, des renere er grundvandet. Derfor er de kystnære byer ofte nødt til at hente drikkevandet langt inde i landet

RENT DRIKKEVAND

TEKST OG FOTO: IRENE BRANDT

Det småregner i slutningen af juni, den dag Økologi & Erhverv er taget til Bøgeskov ved Gjerndrup. Vi er lidt nord for Brørup og 40 km vest for Esbjerg for at møde blandt andre geolog Peter Hyldgaard Madsen fra DIN Forsyning i Esbjerg, som forsyner den vestjyske by med drikkevand.

En stor del af det regnvand, der hvert år falder i området - ca. 2 mio. kbm - indvindes via tre borer i markerne syd for skoven og tre borer i selve Bøgeskov. En halv snes km nærmere Esbjerg i Sekær nord for Holsted sørger ti borer for at indvinde ca. 3 mio. kbm drikkevand til DIN Forsyning. I 2016 blev der indvundet 3.636.000 kbm drikkevand i de to områder tilsammen, som dermed dækker langt den største del af de 5,5 mio. kbm drikkevand, der hvert år bruges i Esbjerg by.

- Når vi kommer ud et sted og skal indvinde vand, er vi ikke altid velkomne, for der er kamp om vandet, og bliver et område udpeget til vandindvinding, kan det gå ud over markvandingen, for drikkevandet har størst prioritet, siger Peter Hyldgaard Madsen. Og han tilføjer:

- Det er heller ikke det bedste udgangspunkt, at vi kommer fra en stor kommune og beder om vand i en lille kommune, som det var tilfældet for ca. 20 år siden.

Frås med vand

Frem til midten af 80'erne, hvor der blev indført vandafledningsafgift baseret på forbruget af vand, blev der ifølge Peter Hyldgaard Madsen fråset med vandet i Esbjerg med især fiskeindustrien som den helt store vandforbruger. Samtidig måtte vandværkerne lukke den ene bynære boring efter den anden, fordi andre dele af byens industri havde en lemfældig omgang med blandt andet det kræftfremkaldende affedningsmiddel trichlorethylen, hvilket resulterede i, at stoffet blev pumpet op med vandet i drikkevandsboringerne. Den største del af borerne i og omkring Esbjerg er dog lukket på grund af sprøjtemidler, der stammer fra gartnerier og gårdspladser.

- Af hensyn til byens fødevarerindustri krævede byens politikere, at vandværkerne skulle levere helt rent drikkevand. Vand, der lige kunne klare kravene til minimumsgrænserne, var ikke godt nok, fortæller Peter Hyldgaard Madsen, der dengang var ansat i Ribe Amt.

- Esbjerg Forsyning undersøgte grundvandsressourcerne i et stort område øst for Bramming og Varde, men ressourcerne dér var ikke store nok. Og jo længere væk fra Esbjerg, drikkevandet skal indvindes, des større skal vandressourcen være, for de 40 km vandledning herfra og ind til Esbjerg er meget dyrere at etablere end kildefelterne, siger Peter Hyldgaard Madsen.

Tæt på vandskel

Det blev GEUS (De nationale geologiske undersøgelser for Danmark og Grønland), der til sidst pegede på Sekær og Bøgeskov som oplagte indvindingsområder. Definitionen på et egnet indvindingssted er, at der er meget grundvand i området, at det ligger dybt - helst mindst 100 meter under jordoverfladen - og endelig, at indvindingsområdet er så tæt på vandskel som muligt. Indvindingssteder, der ligger tæt på vandskel, får kun vand fra det område, hvor vandet indvindes. Længere nedstrøms vil grundvandet komme fra hele arealet opstrøms. Borer i byer, der som Esbjerg ligger ved havet, vil derfor modtage vand fra et meget stort område, hvilket giver en stærk forøget risiko for, at vandet er forurenset.

DIN Forsyning fik i 1997 tilladelse til at indvinde vand i Sekær, hvilket selskabet har gjort siden 1999. Tilsvarende fik DIN Forsyning tilladelse til at indvinde vand i Bøgeskov i 2004, og her startede indvindingen for ti år siden. Begge disse indvindingsområder ligger tæt på vandskel, og vandet kan hentes i dybder mellem 100 og 250 meter.

Aftaler mod pesticider

- Vi har i videst muligt omfang lavet aftaler med de lodsejere, der har jord i de områder, hvor indvindingsfelterne henter vand fra, som sikrer, at de ikke bruger pesticider på disse arealer. På nær enkelte lodsejere har vi fået frivillige aftaler med alle relevante jordejere, fortæller Peter Hyldgaard Madsen. Han fortsætter:

- Nogle lodsejere dyrkede allerede jorden økologisk, mens andre har indvilget i ikke at bruge pesticiderne på de berørte arealer. Dog har vi skrevet undtagelser ind i aftalerne, så flyvehavre og visse invasive arter undtagelsesvis og efter ansøgning må bekæmpes med pesticider, og én

lodsejer betingede sig, at gårdens rosenbed ikke var omfattet af forbudet mod pesticider.

Eksemplerne illustrerer, at Peter Hyldgaard Madsen har grebet opgaven diplomatisk an.

- Når man frivilligt har indgået aftalen, er begge parter formentlig tilfredse med aftalen; men der er vel nogle driftsformer, der har lettere end andre ved at afskaffe brugen af pesticider på en del af gårdens areal. Til gengæld har forholdene her i området ikke krævet, at vi også har skullet bede landmændene om at stoppe brugen af kvælstof på markerne. Det er heller ikke et krav, at jorden dyrkes økologisk, for der er en hel del i det økologiske regelsæt, som ikke har noget med grundvandet at gøre, siger Peter Hyldgaard Madsen.

Aftalerne mellem DIN Forsyning

og lodsejerne tillader derfor brugen af kunstgødning. Fritstående diesel-tanke og opbevaring af kemikalier, affald og spildevandsslam i indvindingsområdet er til gengæld ikke tilladt ifølge aftalerne.

- Det værste er ikke en katastrofe, hvor en tankbil med brændstof vælter eller en gyllepumpe kortslutter og tømmer tankens indhold ud på gårdspladsen. Disse situationer tager beredskabet sig af, og de får hurtigt ryddet op. For grundvandet er det langt værre, at der er små utætheder, hvorfra der langsomt med støt siver uønskede stoffer ned i grundvandet. Vi har ikke en chance for at finde de små utætheder, som i sidste ende kan betyde, at vi skal lukke en boring, siger Peter Hyldgaard Madsen.

Geolog Peter Hyldgaard Madsen fra DIN Forsyning har stået for forhandlingerne mellem selskabet og lodsejerne i Sekær og Bøgeskov.

Samarbejder med Niras

DIN Forsyning har indgået en aftale med Niras, som fører tilsyn med de arealer, selskabet har indgået aftaler med lodsejerne om at holde pesticidfri.

En landbrugsfaglig konsulent fra Niras aflægger hvert år kontrolbesøg hos mindst halvdelen af de lodsejere, DIN Forsyning har aftaler med. Konsulenten skal dels føre kontrol med, at aftalerne overholdes og dels rådgive landmændene, hvis de har problemer af landbrugsfaglig karakter som følge af begrænsningerne i brugen af pesticider.

Kompensation og bod

Formålet med aftalerne mellem DIN Forsyning og lodsejerne er at indføre og opretholde pesticidfri dyrkning på de matrikler, aftalen omfatter. Lodsejeren har derfor modtaget en økonomisk kompensation for afståelse af retten til at dyrke arealerne efter de generelle dyrkningsretningslinjer, samt afståelse af retten til at ændre arealanvendelsen, hvis ændringen medfører risiko for grundvandsforsyningen. DIN Forsyning har betalt et engangsbeløb til lodsejeren. Til gengæld har selskabet sikret sig adgang til drikkevand af høj kvalitet. Aftalen beskriver også, hvilke konsekvenser det får for lodsejeren, hvis betingelserne i aftalen ikke overholdes. Der er fastsat en indeksreguleret bodssum, og DIN Forsyning kan ved grov misligholdelse kræve, at hele kompensationen skal tilbagebetales.

Borgerne i Gjerndrup slap for stor vandregning

Alle aftalerne mellem DIN Forsyning og lodsejerne i Bøgeskov og Sekær er indgået frivilligt

RENT DRIKKEVAND

TEKST OG FOTO: IRENE BRANDT

- Det er Peter Madsens skyld, at DIN Forsyning har fået frivillige aftaler her i Gjerndrup, siger Tom Lolk Klausen, der er én af de lodsejere, som har lavet en frivillig aftale med DIN Forsyning om ikke at bruge pesticider, på de 11 ha - af Klausens i alt 37 ha landbrugsjord - som ligger i DIN Forsynings indvindingsområde.

Peter Lolk Klausen har boet i området nord for landsbyen Gjerndrup ved Brørup i 30 år, og da det for en halv snes år siden blev tinglyst på de

Den usprøjtede bygmark vokser over det sydligste indvindingsfelt ved Bøgeskov.

Det nederste vandrette rør forsyner Gjerndrup med drikkevand fra boringen til højre. Det tykke, vandrette rør ovenover forsyner DIN Forsyning.

berørte matrikler, at der de næste 30 år ikke må sprøjtes med pesticider på det areal, aftalen omfatter, var han økologisk landmand. I dag er jorden forpagtet ud.

- Peter Madsen er en behagelig

mand at have med at gøre, så forhandlingerne forløb smertefrit. Og så blev de hjulpet på vej af, at Peter Madsen også var meget lydhør og hjælpsom, da Gjerndrup på det tidspunkt, hvor DIN Forsyning etab-

lerede deres borer nord for byen, skulle tilsluttes vandværket i Brørup, fordi det lokale vandværksvand var forurenet med sprøjtegift, hvilket ville koste beboerne i Gjerndrup 1,5 mio. kr. til etablering af en forsyningslinje mellem de to byer, fortæller Tom Lolk Klausen, som i stedet foreslog Peter Madsen, der er geolog ved DIN Forsyning, at borgerne i Gjerndrup kunne hente deres vand i de borer, hvorfra DIN Forsyning henter drikkevandet til Esbjerg by.

Gjerndrup vandværk har derfor sin egen pumpe, i den sydligste boring, med egen strømforsyning og registrering af den oppumpede vandmængde. Svinger Gjerndrup Vandværks pumpe, er der mulighed for at etablere en nødforsyning via DIN Forsynings pumpe.

Vandet i undergrunden er nationens

Beskyttelse af grundvand

DRIKKEVAND: Udgangspunktet for dansk grundvandspolitik er, at der gennem generel regulering arbejdes for et højt beskyttelsesniveau for alt grundvand. Hvis det er nødvendigt for at sikre nuværende eller fremtidige drikkevandsinteresser mod forurening, kan der efter en konkret vurdering ske en målrettet beskyttelse, og ejeren af en ejendom kan pålægges en rådighedsindskrænkning om eksempelvis pesticidfri dyrkning. Rådighedsindskrænkningen kan alene gennemføres mod betaling af fuldstændig erstatning til grundejeren. Rådighedsindskrænkningen kan ske via frivillige aftaler, eller via påbud eller forbud med lovhjemmel i miljøbeskyttelseslovens § 24 eller § 26 a.

§ 26 a benyttes, hvor der er udarbejdet en indsatsplan jf. vandforsyningslovens § 13 eller § 13 a, og er alene rettet mod forurening med nitrat eller pesticider. Det er en forudsætning for at anvende § 26 a, at kommunen eller vandforsyningen har forsøgt at indgå en frivillig aftale på rimelige vilkår med grundejeren. Alle ejendomme, herunder ejendomme, som anvendes til erhvervsmæssig brug, og ejendomme, der anvendes til private formål, f.eks. beboelse, kan omfattes.

§ 24 kan anvendes bredere, herunder også i situationer, hvor der ikke er udarbejdet en indsatsplan, og kan anvendes som hjemmel til at imødegå alle typer af forureningskilder for at undgå fare for forurening af bestående eller fremtidige anlæg til indvinding af grundvand. § 24 er i praksis blevet anvendt til udlægning af en fysisk sikringszone omkring vandindvindingsboringer (10 m zonen) og de boringsnære beskyttelsesområder (BNBO). Modsat § 26 a er der ikke krav om en forudgående afsøgning af muligheder for frivillige aftaler. Kommunen er ifølge loven den myndighed, der har ansvaret for at anvende §§ 24 og 26 a. I den forbindelse skal kommunen også foretage den konkrete vurdering af nødvendigheden af at meddele påbud eller forbud, hvilket skal ske under iagttagelse af almindelige forvaltningsretlige principper som for eksempel proportionalitetsprincippet.

Påbud eller forbud meddelt efter § 24 og § 26 a kan påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet, tvist om erstatningen kan forelægges for taksationsmyndighederne, eller der kan anlægges privat søgsmål ved domstolene.

KILDE: MILJØSTYRELSEN.

Jordejer i Bøgeskov: Vi fik en god aftale, som vi kan leve med

RENT DRIKKEVAND

TEKST OG FOTO: IRENE BRANDT

Da DIN Forsyning, der forsyner Esbjerg by med drikkevand, for ti år siden begyndte at indvinde drikkevand i Bøgeskov nord for Brørup, skete det på baggrund af frivillige aftaler med de lodsejere, som havde jord i indvindingsområdet. Jørgen Skaarup og Mette Jensen er blandt de lodsejere, som frivilligt indgik en aftale om ikke at benytte pesticider eller oplagre dieselolie, gift, slam, affald m.m. på de berørte matrikler.

- Udgangspunktet for aftalerne var, at borerne skulle placeres her i vores område, og det kan godt være, at vi ejer jorden; men vandet i undergrunden er nationens, siger Jørgen Skaarup, der sammen med ægtefællen, Mette Jensen, ejer en stor del af den landbrugsjord, der ligger over det grundvand, som DIN Forsyning pumper op til drikkevand i Esbjerg - 40 km vest for Bøgeskov.

Skov er et alternativ

- Målet for os var at få en tilfredsstillende aftale med DIN Forsyning, som vi kunne leve med. Vores jord er i dag forpagtet ud til en økologisk landmand, som desværre er gået konkurs. Vi skal derfor finde en ny forpagter fra nytår, og først til den tid kender vi den reelle værdi af den aftale, vi indgik med DIN Forsyning, siger Jørgen Skaarup.

Mette Jensen og Jørgen Skaarup er (endnu) tilfredse med den aftale, de i sin tid indgik med DIN Forsyning. Om et halvt år skal deres jord forpagtes ud gennem en ny aftale, og til den tid vil det vise sig, om lejeværdien på jorden er reduceret mere end erstatningen kan dække.

Familien har ikke selv landbrugsmaskiner, de er derfor ikke indstillet på selv at dyrke jorden, hvis det viser sig, at det er svært at få jorden bortforpagtet igen.

- Alternativt kan vi plante det hele til med skov. Det vil Peter Madsen fra DIN Forsyning, som vi har forhandlet med, sikkert være interesseret i; men det vil kræve, at DIN Forsyning er villig til at betale differencen mellem forpagtningsindtægten og skovrejsningstilskuddet i erstatning, siger Jørgen Skaarup.

Irritationsmomenter

Mette Jensen er også tilfreds med den aftale, der er indgået mellem familien og DIN Forsyning; men hun har stor forståelse for, at ikke alle landmænd er lige begejstrede for at lægge jord til vandindvinding.

- Aftalerne kan blive så dårlige, at de ikke er attraktive. Det sker for eksempel, når et stort landbrug må afgive retten til for eksempel at

bruge pesticider på en del af deres jord. De får kun erstatning for det berørte areal, men sprøjteforbuddet påvirker hele ejendommen, og i værste fald er ejendommen usælgelig, siger Mette Jensen. Hun tilføjer:

Og så er det et irritationsmoment, at samtidig med, at aftalerne lægger begrænsninger på landbruget, som i forvejen er omfattet af mange restriktioner, skal landmændene høre på, at det er landbruget, der forurener grundvandet. Når de i Esbjerg er nødt til at hente deres drikkevand helt herinde i landet, så skyldes det jo alene, at deres eget grundvand er så forurenet af byens egne aktiviteter, at de ikke kan bruge det. Det ville være dejligt, hvis den måde, bybefolkningerne taler om landbruget på, kunne foregå i en tone, hvor der vises større forståelse for og anerkendelse af det arbejde, landbruget faktisk gør for at reducere forureningen fra landbruget.